

híreink

ENGELS-DRÁMA

Michael Knieriem, a wupper-tali Engels-ház vezetője 1848 előtti történelmi forrásanyagok után kutatott, s ez év márciusában rábukkant a húszéves Engels eddig ismeretlen drámai vázlatára, amelyben a szerző Rienzi alakját örökíti meg. Cola di Rienzi néptribun volt a XIV. századi pápai Rómában, s a régi római példa nyomán szabad államot akart teremteni. Természetesen belebukott a kísérletbe. Története a XIX. század harmadik éveiben bukkant fel, s Erward G. Bulwer-Lytton regénye teszi népszerűvé. Legismertebb feldolgozása az 1842-ben Drezdában bemutatott Wagner-opera. A Hammer Verlagnál most megjelenő Engels-kézirat előszavában írja felfedezője, hogy sajnós, a darab nem jutott túl tervezett és töredékes állapotán. Camilla figurájában azonban már az emancipált nő alakját formálja meg Engels; a nőét, aki védelmezi a szerelemhez való jogát, s egyénisége igényeit a politikai kényszer fölé helyezi. A kéziratot egy kevésbé ismert költő, Adolf Schults hagyatékában találták, aki annak idején ugyanahhoz a kisebb irodalmi körhöz tartozott, amellyel Engels is levelezett. Ismert tény, hogy Engels már gimnazista korában kísérletezett a költészettel, s Friedrich Oswald néven bizonyos írói nevet is szerzett. Az amszterdami Társadalomtörténeti Intézet a berlini Marxizmus-Leninizmus Intézet vizsgálatai szerint a Rienzi-kézirat kétségtelenül eredeti.

ISHERWOOD

Helven éves Christopher Isherwood angol író, annak a máig is utóérhetetlen költőnemzedéknek az egyetlen prózaíró tagja, amelyet a „30-as évek radikálisa” néven emleget az irodalomtörténet. A nemzedék — W. H. Auden, Cecil Day-Lewis, Louis MacNeice, Stephen Spender és Isherwood (közülük csak az utóbbi kettő van életben) — forradalmasította a kor angol irodalmát, bár nagyság tekintetében Joyce és Eliot mellé valószínűleg csak Auden sorakozik föl. Isherwood Auden barátja és drámaíró társa volt; 1938-ig bejárta Euráziát, Spanyolországtól Kínáig. Korai műveit a marxizmustól a freudizmusig változatos hatások érték. A háború alatt az Egyesült Államokban telepedett le; 1940-től a Metro-Goldwyn-Mayer cégnek írt forgatókönyveket, ő vitte filmre Dosztojevszkij A játékos-át és Evelyn Waugh A megboldogultját. A háború után fokozatosan keleti misztikusok hatása alá került; buddhista kolostorbeli élményeit őri 1967-es regénye, a *Meeting by the River* (Találkozás a folyónál). 1973-ban *Cathleen and Frank* címmel önmagáról és családjáról írt életrajzi regényt. Ennek tematikájával kapcsolatban — hetero- és homoszexualitás, önmagunkkal való kiérett szembenézés — a következőket mondta Arthur Bellnek, a New York Times Book Review munkatársának: „Mindenfajta rejtőzködés, amellyel a művész elkendőzi az életét, sebet ejt az alkotó művész voltán, éppúgy, mint ember voltán.”

Isherwood közép-európai emlékeit több munkában megírta. Ezek közül ismert az 1945-ös *Prater Violet* (Bécsi ibolyák) című kisregény és elődje, az 1939-es *Goodbye to Berlin* (Búcsú Berlinton), amelynek alapján Liza Minnelli világsikerű aratott filmje, a *Kabaré* készült.

AL FIKR

A Nouvelles Littéraires egyik legutóbbi számában Mohammed Mzali, a tunéziai írószövetség elnöke, az Al Fikr című tunéziai irodalmi folyóirat tiszteletdíjára hangsúlyozta: országukban véget ért a nyugati kulturális egyeduralom. Pedig sokan úgy vélték, ezt a kultúrát kell Tuniszban mindenkinek elfogadnia.

Fölvilágosult, okos, önállóan gondolkodó emberekre van szükségünk — mondta Mohammed Mzali. — Hiszen gazdasági fejlődésünk nem párosulhat kulturális rövidlátással. Az a véleményünk, hogy a világszerte kibontakozó nemzetközi párbeszédet az egyes országokban a különböző vidékek, nemzetekek, felekezetek, ideológiák közötti őszinte eszmecsere teheti meg gyümölcsözőbbé.

A főszerkesztő elmondotta: a főnti témakörrel gyakran esik szó az 1951-ben alapított Al Fikr hasábjain. Az a céljuk, hogy a politikai függetlenség a kultúrában is váljék nyilvánvalóvá. Ezért mindenkelőt a tunéziai fiatalságot akarják töprengésre, önelemzésre készíteni.

— Kik vagyunk mi, tunéziaiak? Melyek személyiségünk alkotójegei; kultúránk jellemzői? Sok tisztázatlan probléma nehezedik ránk. Miként tudunk megújulni? Hogyan gazdagodhatunk új értékekkel? — idézte az őket foglalkoztató kérdéseket Mzali. — A Földközi-tenger népei közé tartozunk. Meg kell tehát vizsgálnunk a földközi-tengeri kultúra alapvető vonásait. Milyen szálak fűznek bennünket a szomszédos országokhoz? Hogyan látjuk saját történelmünket? Mi a véleményünk a marxizmusról? Nemzeti ideológiánkat össze lehet-e egyeztetni az osztályharccal? Az Al Fikr szerzői közül sokan tették föl ezeket a kérdéseket, és mi igyekeztünk módot adni mindenkinek, hogy kifejtse véleményét. Alighanem ennek köszönhetjük azt, amire Tunéziában még sohasem volt példa: lapunk tíz éve havonta rendszeresen megjelenik. Kétezer állandó előfizetők van, példányszámunk pedig meghaladja az öt és fél ezret. Mindez igen nagy dolog egy olyan országban, ahol száz éve egyetlen újság sem élt tovább két-három esztendőnél.

BALATONI SZÁM — IDÉNYBEN

Júniusban megjelent a *Somogy* című folyóirat ez évi második száma — jellegzetesen balatoni anyaggal. Korábban a Jelenkor adott nyaranta egy-egy összeállítást; most ennek helyébe lépett az újjáalakult lap, negyedik számával. Nem csupán a témák, de a szerzők túnyomó többsége is Balaton környéki vagy somogyi származású. *Takáts Gyula, Lajta Kálmán, Veress Miklós, Somlyó György, Fodor András* és mások képviselik a megyét a művészeti rovatban. Két tanulmány foglal-

kozik a pedagógia iránti előítéletekkel és az iskolai demokracizálással. Somogy és a Balaton múltját, jelenét tagláló cikkek sorakoznak az Egry Józsefre emlékező költők és írók munkái után. A Figyelő rovat a József Attila szavalóversenyétől a kiállításokon át a szűkebb hazából elszármazott szerzők könyvkritikáig ad széles áttekintést — és bizonyítja, hogy nemcsak vízéről, csárdáiról és idegenforgalmáról lehet híres a Balaton.

BÁLINT SÁNDOR BIBLIOGRÁFIA

A szegedi *Somogyi Könyvtár* a tudós 70. születésnapját szép gesztussal ünnepelte: *Bálint Sándor* tudományos és írói munkásságának izléses külsejű bibliográfiáját adta ki. „A Város... szeretete okos szenvedéllyel, tudós rajongással vált a néprajzi és várostörténeti kutatásban, Szeged hűséges fiában, akinek életműve tán minden elődjénél inkább a Város szolgálatában született” — írja a bevezetőben *Péter László*, a könyvecske összeállítója. Bálint Sándor a helytörténeti kutatás mellett leginkább az egyházi vonatkozású néprajz ismerője és feltárója. A műjegyzék az életrajz után 1926-tól regisztrálja szaktudományi és írói munkásságát. A jegyzéket a tudósról írt tanulmányok sora (*Tóbiás Aron, Iliá Mihály* és mások írásai), a Bálint Sándornak ajánlott művek válogatott listája egészíti ki. A képanyagban az ifjú tanár a Szegedi Fialatok csoportjában látható. Tóth Gábor, Hont Ferenc, Radnóti Miklós és Buday György társaságában. Az életrajzi jellegű képek mellett ott van a híres Szegedi Szótár címűdala és Mórícz Zsigmond tisztelegő dedikációja: „Rózsa Sándort Bálint Sándor és szép párja tartották körösztvüzre, hála és köszönet érte, Mórícz. 1941. VII. 7.”

AZ ÚJ „KINCSKERESŐ”

Szegeden, a Tanárképző Főiskola kiadásában indult meg néhány évvel ezelőtt a *Kincskereső* című folyóirat. A magas színvonalú és igényű, műfajában is teljesen új vállalkozásról — irodalmi és művészeti lap gyerekeknek — annak idején hírt adtunk. A *Kincskereső* most, ez év őszétől az *Úttörő Szövetség* lapjaként országos folyóirattá vált, két-három ezer helyett 40–50 000 példányban jelenik meg, és így eljuthat minden iskolába.

A folyóirat számai két-két ív terjedelműek lesznek; évente tízszer jelenik meg (szünetekben dupla számokkal). *Hegedűs Andrásnak*, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola főigazgatójának szerkesztésében megjelenő számok egyaránt tartalmaznak szépirodalmi alkotásokat, valamint az irodalomhoz és a társadalmi élettel kapcsolatos írásokat. A tervek szerint minden egyes lapszámot más és más grafikus illusztrál majd.

A megújult szerkezetben az októberi szám lesz az első, *Csanádi Imre, Ilyés Gyula, Nagy László* és *Weöres Sándor* verseivel. Részeletet találhatók majd *Hárs László* Mi is voltunk gyermekek című regényéből, amely az 1945-ös, 46-os évekről, a magyar úttörőmozgalom hőskoráról szól. A szépirodalmi részben szerepel majd a népköltészet alkotásai mellett *Bálint Tibor* Basa tündöklése és bukása című elbeszélése is, az Édes anyanyelvünk rovatban *Vargha Balázs* cikke, a Testvérművészek rovatban *Tüskés Tibor: „Goethe — ecsettel”* című írása. Az Irodalmi sétán Balaton-szárszóra vezeti fiatal olvasóit *Fodor András, József Attila*-emlékek nyomában. *Kiss Dénes* regény-trilógiájáról vall „A Kányadomb visszahív” címmel, és ismertetését jelenik meg *Pilinszky János* „A Nap születése” című művéről. Az októberi szám illusztrátora *Reich Károly*.

Herényi Gabriella rajza

Kim Csi Ha és a banditák

Kim Csi Ha dél-koreai költő júliusban életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték Szöulban. A költő volt az egyik fővádlottja annak az ötvennégy tagú értelmiségi csoportnak, amelynek ügyét a katonai bíróság áprilisban kezdte tárgyalni. A vád szerint a csoport tagjai az északiak, a kommunisták ösztönzésével illegális mozgalmat szerveztek Pak Csong Hi rendszerének megdöntésére, s kommunista kormányt akartak hatalomra juttatni. A hadbírósa a hosszúra nyúlt tárgyalás végén a költőt halálra ítélte, az ítéletet Pak Csong Hi elnök hozzájárulásával a hadügyminiszter változtatta életfogytiglani börtönré, mert a tárgyalás alatt a költő a hivatalos állítás szerint „mély megbánást” tanúsított. Am a zárt tárgyalásra bebocsátott családtagok azt mondták, hogy a költőt az utolsó szó jogán elmondott beszéde közben, amikor a kormányt bírálta, félbeszakították. Beszédében Kim Csi Ha kijelentette: „Valom, hogy a népet csakis az újjáélesztett diktatúra elsöprése mentheti meg”.

Kim Csi Hának az volt a „bűne”, hogy 2500 dollárt juttatott el az egyik dél-koreai diákszervezetnek. Amikor a diákok, nem törődve a politikai tevékenységet megtiltó rendkívüli törvénnyel, tüntetést szerveztek, a költőt a hatóságok azzal vádolták, hogy segítette az elnök elmozdítására irányuló tervek megvalósítását. Kim Csi Ha és mások viszont azzal vádolják Pak Csong Hit, hogy nem az északi kommunista „fenyegetés”, hanem személyes hatalmának megőrzése miatt folyamodott megtorló intézkedésekhez. Amikor Pak Csong Hi kormánya letartóztatta az értelmiségi csoportot, Kim Csi Ha *Öt bandita* című verse az ellenzék harci kiáltványa lett. A versben a költő a hadügyminiszterrel és cinkosai- ról ír, akik „a hadsereget bal kézzel irányítják a golfklubokból, jobb kézzel a szeretők mellett szorongatják; buzdítják a népet, hogy végső erejével dolgozzon, amíg ők jókat esznek, az útból félrehúzódnak”.

A szülői önkényuralmat kigúnyoló költő nem kommunista — hívó katolikus. Pártfogója és mecé-

nása Daniel Csi, Wonzsu érseke, a dél-koreai katolikusok tekintélyes képviselője. Kim Csi Ha az érseki hivatalban dolgozott, az érseki rezidencián lakott, s az érsek gondoskodott a megélhetéséről. A hatóságok Daniel Csi érseket is letartóztatták, részben, mert pártfogolta a költőt, részben, mert a diákmozgalomnak ajándékozott 2500 dollár valójában tőle származott. Egyébként az önkényuralom ellen tüntető diákmozgalmat is katolikus szervezet, a Keresztény Diákok Általános Szövetsége irányította.

Kim Csi Hával együtt sok dél-koreai író, költő és irodalmár fordult szembe Pak Csong Hi önkényuralmával. Januárban az irodalmi élet hatvanegy neves személyisége írta alá azt a nyilatkozatot, amelyben az alapvető polgári szabadságjogok érvényre juttatását követelték. E nyilatkozatban hangoztatták: „Dél-Korea válságos korszakot él át, a nép sötétségben és elnyomásban él. Az emberek természetes joga, hogy követeljék az alkotmányos olyan értelmű módosítását, amely véget vet az egyszemélyi hatalomnak és biztosítja a demokratikus rend helyreállítását.” A nyilatkozat aláírói közül a szülői hatóságok kilenc író tartóztattak le. Közük volt a déli országgrés legtehetősegebb írója, a 43 éves Li Ho Csul s a családtervezési mozgalom ismert személyisége, a 40 éves Csung Ul Bjong, a nagy sikerű „Falu orvos nélkül” című regény szerzője.

Kim Csi Ha már raboskodott, amikor áprilisban felesége fiúgyermeknek adott életet. A költő nem láthatta újszülött fiát. Mégis, amikor a haditörvényszékben kimondták halálos ítéletét, magabiztosan jelentette ki: „Ügyem igazságos. Ha újra kezdeném, ugyanígy cselekednék.”

Az igaz ügy harcosának megmentéséért már megmozdult a világ. Tokióban Curumi Sumszuki irodalomkritikus több társával együtt megalakította a Kim Csi Ha és társai megmentéséért küzdő társaságot, hogy a költőt kiszabadítsák az „öt bandita” kezéből.

Bögös László

BÖLL ÚJ REGÉNYE

A *Spiegel* megkezdte Heinrich Böll új regényének, *Katharina Blum elvesztett tisztességé*-nek felvételét. A könyv élményalapja közismert. 1972 januárjában az író megtámadta a hírhedt Springer-lapot, a Bild-et, amiért ez az anarchista Baader-Meinhof-csoportról szóló tudósításában a sajtóetika elemi szabályainak fitymát hánnya lincshangulatot akart kelteni, és esztelen, hisztérikus hecckampányba kezdett minden baloldali erő ellen. „Uszítás, hazugság, mocsok” — ilyen jelzőket talált Böll a Bild-re. Persze a jobboldali sajtó sem maradt adós a válasszal. „A Böllök veszélyesebbek, mint Baader-Meinhof” — vélte némi joggal a *Quick*. Az írónak szemére vetették, hogy könyvei népszerűek a Szovjetunióban, meggyanúsították azzal, hogy nyilván ő is rejtegetett már a lakásán anarchistákat, sőt, Baader letartóztatásának napján rendőrök fogták körül Böll vidéki háza, és két vendégét igazoltatták is. Két évvel később — Böll már javában írta új regényét — a Baader-Meinhof-csoport egyik titkos szálláshelyén megtalálták az író szobráz-fianak és menyének útlevelét. A házaspár elismerte, hogy lakásukon fogadták a csoport egyik tagját, Margit Schillert, de kijelentették, hogy útlevelük eltűnését nem vették észre. A Bild ismét sorompóba lépett, és teljes rohadt paradicsomkésztetét Böllhöz és fiához vadgosta. Az utóbbinak még azt is felrögtte, hogy rossz tanuló volt, „különösképpen németből”, művészetét pedig tendenciózus aljassággal koncul lökte a bornírt nyárspolgári felháborodásnak.

Az új regény bevezető megjegyzése finoman, de félreérthetetlenül utal erre az afférra: a mű cselekménye és szereplői a szabad kép-

zelet szülöttel ugyan, „de ha bizonyos újságírói praktikák ábrázolása, a Bild-újság praktikáira emlékeztet, akkor ezek a hasonlóságok nem szándékosak és nem is véletlenszerűek, hanem elkerülhetetlenek.” A regény hősnője éjszakára befogad egy régóta körözött „banditát”, és így magára vonja a bűnüldöző szervek gyanúját. A kihallgatások — bármily kevésbé brutálisak — szakadatlanul megsértik női és emberi méltóságában, az újságok körülmocskolják, szavait és a róla szóló kijelentéseket lelkiismeretlenül kifordítják, anyja behal az izgalomkúba, és amikor az egyik különlegesen piszkos újságíró toladók és durván megfogalmazott ajánlatával be akarja fejezni megbecstelenítésének folyamatát, előveszi pisztolyát, és lelövi a fickót. „Ez a mocsok, ez az átkozott mocsok” — visszahangozza Böllnek a Bild-ről alkotott véleményét a könyv hősnője, Katharina Blum, a regénybeli újságról, a *Zeitung*-ról szólva.

A közölt regényrészlet azt bizonyítja, hogy a klasszikus elbeszélő stílusnak még mindig érintetlenek a művészi erőterhelékek. Az ábrázolást a társadalomkritika és a pszichológiai elemzés üdítő egyensúlya jellemzi; az előbbi kompromisszummentesen éles, az utóbbi pedig pontos és tapintatos. Az egyén — főként ha alacsonyabb néposztály tagja és ha nő — meztelenül áll az állig felszerelt intézmények keresztútjában — az író nem várja az áldozat szegényében, hanem részvevő, de nem szentimentális, határozott vonásokkal felidéz. Műve tendenciáját gyöngébbek kedvéért az alcímében is rögzíti: „Hogyan keletkezhet és hova vezethet az erőszak.”

E. I.